

УДК 930.25(084.12)(477)

Т. О. ЄМЕЛЬЯНОВА*

ВІДПОВІДАЮЧИ НА ВИКЛИКИ ЧАСУ (до 80-річчя Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г. С. Пшеничного)

Проаналізовано основні напрями діяльності ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного за останнє десятиріччя та окреслено проблеми комплектування, забезпечення збереженості та використання аудіовізуальної спадщини і здобутки у їх вирішенні.

Ключові слова: аудіовізуальний документ; оцифровування; забезпечення збереженості; використання документної інформації.

Актуальним питанням сьогодення залишається одержання суспільством необхідних нових знань та достовірної, оперативно отриманої інформації. Особливу роль у задоволенні цих потреб відіграють вітчизняні архіви – скарбниця важливої частини національної та світової історико-культурної спадщини.

Центральний державний кінофотофоноархів України імені Г. С. Пшеничного (далі – ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного), якому 20 червня 2012 р. виповнилося 80 років, пройшовши багаторічний шлях становлення та розвитку, витримав перевірку часом і посів одне з провідних місць серед архівних установ України.

Глобальні соціально-економічні зрушення, що відбуваються в сучасному світі упродовж останнього десятиліття, активне залучення нових інформаційних технологій викликали зміни у філософії аудіовізуального архівування. Змінилась і соціальна роль архіву, коли до основних його функцій – акумулювання, збереження, популяризації національної та світової аудіовізуальної документальної спадщини – додалися функції інформаційного центру, покликаного забезпечити вільний доступ до архівних інформаційних ресурсів. Розширюються та ускладнюються традиційні внутрішньоархівні технології, змінюються

* Ємельянова Тетяна Олександрівна – кандидат історичних наук, заступник директора ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного.

Засідання експертно-перевірної комісії ЦДКФФА України ім. Г.С. Пшеничного.
20 березня 2012 р.

форми архівного обслуговування, отже перед архівом постають нові завдання.

Мета пропонованої статті – здійснити ретроспективний аналіз діяльності архіву за останні 10 років, окреслити трансформаційні процеси в основних напрямках його роботи під впливом розвитку нових інформаційно-комунікаційних технологій, дії специфічних соціокультурних та економічних факторів.

Розуміння сучасного стану розвитку ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, знання його традицій та досвіду впровадження інновацій – усе це має лягти в основу нового бачення соціального і культурного контексту функціонування архіву.

Надзвичайно актуальною на даному етапі, з огляду на швидкий розвиток аудіовізуальних технологій у сфері кінематографії, телебачення й радіо, залишається проблема комплектування архіву. Звертаючись до сучасної практики комплектування, слід відзначити, що цей процес не має цілісного і систематичного характеру. Така ситуація викликана низкою причин, у тому числі й відомчими претензіями на беззастережне право постійного зберігання і користування аудіовізуальними документами. Так, якщо до середини 1990-х років архівні фонди поповнювалися кінодокументами виробництва Української студії хронікально-документальних фільмів, Української студії телевізійних фільмів, Київської кіностудії науково-популярних фільмів (нині – Національна кінематека України), то впродовж останнього десятиріччя хронікально-докумен-

тальні і науково-популярні фільми, створені українськими студіями, за розпорядженням Міністерства культури і туризму України надходять на зберігання до Національного центру Олександра Довженка. Виникла реальна загроза “розмивання” десятиліттями сформованого національного фільмофонду, руйнування механізмів його поповнення.

Не можна не зважати на кардинальні зміни, що відбулися у діяльності установ – джерел комплектування архіву під впливом економічних та соціально-політичних чинників. Відбулося відмирання державних структур, які мали монопольне право на виробництво аудіовізуальної продукції, натомість з’явилися різні приватні підприємства, акціонерні товариства, продюсерські центри, компанії тощо.

Незважаючи на чинні норми Закону України “Про обов’язковий примірник документів” 1999 р. та Постанову Кабінету Міністрів України від 19 травня 2002 р. № 608 “Про порядок доставляння обов’язкових примірників документів”, більшість теле- і радіокомпаній та друкованих періодичних видань не дотримуються чинного законодавства щодо архіву.

Іншою характерною рисою поточного комплектування є труднощі, що виникають у встановленні зв’язків з установами-виробниками аудіовізуальної продукції. Архівістам часто доводиться працювати в атмосфері байдужості і навіть прямої опозиції з боку теле- і радіомовних компаній, стурбованих питаннями дотримання авторського права й отримання економічної вигоди від студійних архівів і, зазвичай, далеких від усвідомлення проблем відомчого зберігання аудіовізуальних документів.

Як наслідок, маємо тривожну тенденцію, започатковану ще в 1990-х рр. – попри збільшення обсягів аудіовізуальних документів, створюваних розгалуженою мережею інформаційних агентств, теле-, радіокомпаній та студій різних форм власності, редакцій газет і журналів, спостерігається зменшення обсягів надходжень цих документів на постійне зберігання до архіву. Так, порівняно з 2001 р. обсяг надходжень кінодокументів і фотодокументів скоротився майже на 75 %, фонодокументів – на 68 %, відеодокументів – на 30 %*.

Враховуючи ці обставини, архів від 2005 р. неодноразово порушував питання про дотримання вимог чинного законодавства щодо поповнення НАФ аудіовізуальними документами та забезпечення їх збереженості у своїх зверненнях до Комітету Верховної Ради України з питань культури і духовності, Державного комітету телебачення і радіомовлення України, під час парламентських слухань.

* Розрахунки проведено у ході аналізу Паспортів ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного за станом на 01.01.2002 та 01.01.2012.

Зазначеній проблемі була присвячена міжвідомча розширена нарада, яка відбулася 10 листопада 2010 р. за участю представників Кабінету Міністрів України, Комітету Верховної Ради України з питань культури і духовності, Державного комітету архівів України, Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Міністерства культури і туризму України, Національної спілки кінематографістів України, Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України та ін.¹

Прикметним, на нашу думку, є той факт, що із запрошених 32 установ – джерел формування НАФ у роботі наради взяли участь лише представники 11 з них, а саме: Українського інформаційного агентства (Укрінформ), Національної телекомпанії України, Національної радіокомпанії України, ТРК “Культура”, ТОВ “НІС” (“УНТК”), Національного центру Олександра Довженка, ТОВ “Віател”, Національної кінематеки України, Укртелефільму, Укркінохроніки, Національної музичної академії ім. П. І. Чайковського.

У результаті проведеної наради було вироблено низку рекомендацій, спрямованих на розв’язання проблем поповнення НАФ та збереження аудіовізуальних документів для наступних поколінь. Рекомендації, що стосуються діяльності ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, були покладені в основу пріоритетних завдань архіву щодо забезпечення якісного формування НАФ та експертизи цінності аудіовізуальних документів на 2012 р. Серед таких завдань слід назвати:

- підготовка пропозицій для Державного комітету телебачення і радіомовлення України щодо вирішення питання про внесення до ліцензійних посвідчень телестудій та телеканалів вимог про обов’язковий формат запису відеодокументів в електронному вигляді для передання на постійне зберігання до архіву;
- інформування установ-фондоутворювачів про набуття чинності Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення доставляння обов’язкового примірника документів”;
- внесення змін до Положення про порядок передавання кіно-, відео-, фото-, фонодокументів на постійне зберігання (зарєстрованого в Міністерстві юстиції України 7 жовтня 2004 р. за № 1281/9880);
- надання установам-виробникам аудіовізуальної продукції консультативно-методичної допомоги у питаннях забезпечення збереженості документів, створення експертних комісій та затвердження Положень про них, проведенні експертизи цінності документів з метою віднесення їх до НАФ;
- здійснення перевірок установ-фондоутворювачів щодо дотримання ними умов зберігання аудіовізуальних документів та проведення паспортизації архівних підрозділів установ-фондоутворювачів.

Провідний спеціаліст відділу використання інформації документів
О. В. Вандіна (праворуч) надає консультацію користувачеві
у читальному залі ЦДКФФА України
ім. Г. С. Пшеничного. Квітень 2012 р.

Розвиток цифрових технологій і поява нових носіїв зумовили активне долучення архіву до розв'язання проблем, пов'язаних із формуванням фондів ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного цифровими аудіовізуальними документами. У цих умовах стають актуальними проблема регламентації нового напрямку діяльності архіву, розроблення питань організаційного, технологічного і, перш за все, правового характеру в роботі з цими документами, які забезпечуватимуть повноту і надійність поповнення НАФ.

Проблема збереженості аудіовізуальних документів і забезпечення доступу до них є найважливішою для архіву, оскільки зумовлена, з одного боку, різким зростанням обсягів їх виробництва та розповсюдження упродовж останнього десятиріччя, а з іншого боку – фізичною та хімічною нестабільністю аудіовізуальних носіїв. За оцінками ЮНЕСКО, вся аудіовізуальна спадщина може бути втрачена у найближчі 20 років².

У цьому контексті вкрай важливим, на нашу думку, є окреслення принципів, які значною мірою визначають здійснення архівом заходів із забезпечення збереженості аудіовізуальних документів. По-перше, процес зберігання аудіовізуальної спадщини у подальшому буде більше технологізуватися. По-друге, збереження аудіовізуальної спадщини і розширення доступу до неї носить взаємозалежний характер: збереження повинно гарантувати постійний доступ, однак воно не є самодостатнім – без доступу збереження втрачає сенс. По-третє, забез-

печення доступу та довготривалого зберігання аналогових аудіовізуальних документів пов'язано з необхідністю їх копіювання та міграції. У сучасних умовах найбільш доцільним способом копіювання є оцифрування.

Тому ще на початку 2000-х рр. перед архівом постало питання про необхідність впровадження методу оцифрування документів як альтернативного аналоговим технологіям копіювання документної інформації³. Вагомим аргументом на користь цього методу є той факт, що, за винятком фотографій, для відтворення інформації з інших видів аудіовізуальних документів необхідна відповідна апаратура. Розвиток технологій призводить до швидкої появи нових, більш складних форматів, і як наслідок – “життєвий” цикл форматів стає коротшим. На сьогодні майже всі аналогові формати для більшості аудіовізуальних документів комерційно мертві. Це становить значні проблеми для архіву, оскільки виробництво відтворювальної апаратури припинено, а постачання запасних частин майже відсутнє. Тому обслуговувати відтворювальну апаратуру стає дуже складно.

Перші кроки в напрямі оцифрування архівних документів було зроблено у 2003 р., коли стало можливим отримання цифрових копій фотодокументів. З 2009 р. здійснюється оцифрування кіно- та фонодокументів. Набуття практичного досвіду дозволило виробити принципи, які лягли в основу архівної стратегії оцифрування аудіовізуальних документів. Вона базується на стані документального зібрання і завданнях, які стоять перед архівом нині. В основі стратегії лежить розуміння того, що рано чи пізно на всі архівні документи потрібно створити цифрові копії (фонд користування).

З огляду на те, що тотальне оцифрування наразі здійснити неможливо, фонд користування створюється силами кваліфікованих співробітників архіву відповідно до Перспективного плану заходів на 2009–2012 рр. з переведення у цифровий формат аудіовізуальних документів архіву з усталеною черговістю за трьома напрямками:

- планове послідовне оцифрування документів архіву у валовому порядку за книгами обліку аудіовізуальних документів;
- планове оцифрування найбільш фізично вразливих документів;
- оцифрування документів, що користуються найбільшим попитом у користувачів для заміщення їх цифровими копіями з метою обмеження руху оригіналів.

Створення фонду користування сприяє довготривалому зберігання цифрових копій документів та їх багаторазовому використанню. Загальний об'єм фонду користування на початок 2012 р. склав 3,4 Тбайт і містить 337 кінодокументів, близько 25 тис. фотодокументів, 544 фонодокументи.

Успішне створення фонду користування неможливе без вироблення основних засад організації довготривалого зберігання цифрових копій. Гальмівним чинником на цьому шляху є незначний практичний досвід архіву, а також відсутність належної наукової та технологічної бази. Вивчення іноземного досвіду сприяє розумінню того, що вже було зроблено у цій сфері, а запозичення практики зарубіжних національних архівних служб і корпоративних архівів – виробленню стандартів за рекомендаціями професійних асоціацій, які працюють у сфері аудіовізуального архівування. Рекомендації Єврокомісії з оцифрування та доступу до культурної спадщини (2006)⁴ допомагають архіву у розв'язанні цієї проблеми.

“Життєвий ресурс” сучасних цифрових носіїв (стрічок, жорстких дисків зі спеціальним покриттям, багатошарових оптичних дисків тощо) вимірюється роками, в кращому випадку – десятиріччями. Отже у випадку з цифровими копіями змінюється функція носія інформації, який потрібно розглядати не стільки як засіб фіксації інформації, скільки як засіб її тимчасового зберігання. Тому проблема довготривалого зберігання пов'язана насамперед із фізичним розміщенням цифрових копій. У зв'язку з цим архіву довелося визначитися з місцем зберігання фонду користування, яким на сьогодні є сервер. Водночас, усвідомлюючи, що завжди існує певна ймовірність втрати носіїв документної інформації, головним для оцифрування став принцип: одна цифрова копія – це не копія. Тож у процесі оцифрування документа мають бути створені як мінімум дві його цифрові копії. Такий підхід використовується нині архівом у розв'язанні проблеми виготовлення та зберігання резервних копій.

Важливим компонентом стратегії довготривалого зберігання цифрових копій є використання найбільш оптимальних форматів представлення інформації у цифровій формі. Зокрема, в архіві запроваджені такі формати даних цифрових копій тривалого зберігання: для фотодokumentів – TIFF (*.tif), для кінодокументів – AVI (*.avi), для фонодокументів – WAV (*.wav). Вказані формати рекомендовані Цифровим архівом Університету Флориди (США) для зберігання цифрової спадщини⁵.

Зважаючи на те, що створення цифрових копій – це комплексний і технічно складний процес, який залежить від характерних особливостей кожного з видів аудіовізуальних документів, виникла нагальна потреба у методичному забезпеченні цього напряму роботи. У 2011 р. було розроблено Порядок оцифрування фотодokumentів та після дворічної апробації, схвалено Методичні рекомендації щодо найменування файлів оцифрованих архівних документів. Нині триває робота з нормативного регулювання процесу оцифрування кіно- та фонодокументів. Набутий архівом досвід актуалізує потребу у виробленні нових підходів

Делегація архівістів Баварії (ФРН) під час відвідання сховища
фонодокументів ЦДКФФА України ім. Г.С. Пшеничного:
доктор Л. Заупе, М. Кірштайн, директор ЦДКФФА України ім. Г.С. Пшеничного
Н. О.Топішко, доктор Г. Хетцер (зліва направо).
15 травня 2012 р.

до багатьох традиційних методів, таких, як “зберігання”, “облік”, “описування”, “використання”, які не можуть повною мірою застосовуватися до цифрових аудіовізуальних документів.

Можна констатувати, що оцифрування аудіовізуальної спадщини не тільки відповідає основним стратегічним цілям архіву у сфері забезпечення збереженості документів, а також є одним із визначальних чинників формування у майбутньому електронного (цифрового) архіву.

Використання інформаційних технологій в архіві останнім часом набуває вирішального значення: вони поступово “вкорінюються” в практику, перетворюючись у невід’ємну частину архівного повсякдення. Утім найбільш повно і результативно цифрові технології освоюються у сфері використання інформації аудіовізуальних документів та забезпеченні доступу до них.

Етапним у цьому плані стало створення у грудні 2000 р. веб-сайту Держкомархіву України, який упродовж десятиріччя був своєрідним майданчиком для оприлюднення архівних документів. Зокрема, переважну більшість опублікованих документів у рубриці “Документальні виставки on-line” складають фотодокументи і окремі кадри з кінодокументів ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного.

Справжнім проривом можна вважати появу у 2010 р. власного веб-сайту архіву, який містить інформацію про історію установи, склад

фондів, напрями роботи архіву та його структурні підрозділи, спектр архівних послуг.

Завдяки веб-сайту з'явився новий тип користувача, який вже звик задовольняти інформаційні потреби через Інтернет-мережу. За статистичними даними ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, у 2011 р. загальна кількість відвідувань читального залу склала 1437, а відвідувань сайту архіву – 17260. Серед віртуальних користувачів – не тільки наші співвітчизники, а й громадяни США, Росії, Німеччини, Греції, Франції, Австралії, Японії, Китаю та інших країн. Аналіз використання електронних ресурсів архіву свідчить, що найбільший інтерес викликають рубрики “Кінолітописи”, “Документальні виставки” та “Публікації”. У 2011 р. запроваджено нові тематичні рубрики: “Велика Вітчизняна війна 1941–1945 рр.”, “До 25-річчя аварії на ЧАЕС”, у 2012 р. – “До Чемпіонату Європи з футболу 2012”, які продовжують поповнюватися, але вже зацікавили користувачів.

Упродовж останніх років залишалася стабільно високою кількість користувачів, які працювали в читальному залі (у середньому за рік – близько 500 осіб). Разом з тим, показовим є зростання кількості відвідувань ними читального залу, загальний показник яких у 2011 р. збільшився на 23 % порівняно з 2010 р.

Відвідувачів читального залу можна умовно поділити на такі групи: представники ЗМІ; науковці, які готують монографії, докторські та кандидатські дисертації; користувачі, мета роботи яких зумовлюється практичними потребами; приватні особи.

Найбільшою групою користувачів аудіовізуальних документів залишаються представники ЗМІ, для яких архівні документи стали невід'ємною складовою професійної діяльності. Серед постійних користувачів документної інформації – Національна телекомпанія України, Українська студія хронікально-документальних фільмів, ТРК “Студія 1+1”, ТОВ “Національні інформаційні системи” (телеканал “Інтер”), ТОВ телерадіокомпанія “Глас”, ТОВ телевізійна агенція “Профі-ТВ”, ТОВ “Пронто Фільм”, кінокомпанія “Film Ua”, Продюсерський центр “Prime Time”, які неодноразово зверталися до документів архіву при створенні телепередач, репортажів, інформаційно-аналітичних випусків, тематичних заставок, програм тощо.

Про значну затребуваність архівних документів свідчить збільшення обсягів виготовлення їхніх копій. На замовлення користувачів у 2011 р. виготовлено близько 90 год. запису копій із кіно-, відео- та фотодокументів, 1520 фотовідбитків та 2765 електронних копій із фотодокументів, надано для перегляду 2639 кінодокументів тощо.

Якісно змінити систему користування архівними документами дозволило застосування технології оцифрування документів. У 2011 р. вперше користувачам було видано для перегляду та відбору інформації

263 цифрові копії кінодокументів. На жаль, поки що є недоступною послуга зі створення електронних копій документів у віддаленому режимі, цьому заважають слабка телекомунікаційна інфраструктура архіву, відсутність організації проведення відповідних фінансових операцій.

З метою забезпечення широкого доступу до інформаційних архівних ресурсів та підвищення рівня обслуговування користувачів у читальному залі створено локальну мережу на 8 робочих місць з виходом в Інтернет. Однак, зважаючи на сучасний стан матеріально-технічної бази, поки що лише 1 робоче місце обладнано комп'ютерною технікою з виходом до Інтернет-ресурсів НАФ.

Як вже зазначалося, кількість користувачів неухильно зростає з кожним роком, змінюється тематика і форми їхніх запитів. Так, у 2011 р. показник тематичних запитів перевищено майже на третину порівняно з 2010 р. (104 проти 77), з них 60 запитів надійшло від іноземних громадян. Розширилася “географія” запитів – це такі країни: Австрія, Білорусія, Данія, Ізраїль, Ірландія, Індія, Канада, Німеччина, Норвегія, Польща, Росія, Франція та ін. Варто зауважити, що якщо раніше домінував поштовий варіант звернень, то нині більш активно використовуються засоби електронного зв'язку.

Застосування нових інформаційних технологій значно активізувало видавничу діяльність архіву. Переважає видання спеціальних довідників, покликаних розкривати склад і зміст архівних фондів. Це насамперед анотовані каталоги кінодокументів, видання яких започатковано ще у 1969 р. До 2002 р. світ побачило лише 3 з них: “Кинолетопись. Аннотированный каталог киножурналов и документальных фильмов производства украинских студий (1923–1941)”, “Кинолетопись. Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941–1945” (1975), “Кинолетопись. Украинская ССР за 60 героических лет 1917–1977” (1977). Починаючи з 2002 р. у рамках галузевої програми “Архівні зібрання України” вийшли друком 5 випусків анотованих каталогів: “Кінолітопис: Анотований каталог кіножурналів, документальних фільмів і кіносюжетів (червень 1945–1955)” (2002), “Кінолітопис: Анотований каталог кіножурналів, документальних фільмів, кіно- і телесюжетів (1956–1965)” (2003), “Україна і Друга світова війна: Кінолітопис: Анотований каталог кіножурналів, документальних фільмів, кіносюжетів, спецвипусків (1939–1945)” (2006), “Кінолітопис: Анотований каталог кіножурналів, документальних фільмів і кіносюжетів (1896–1939)” (2009), “Кінолітопис: Анотований каталог кіножурналів, документальних фільмів, кіно- і телесюжетів (1966–1975)” (2010). Довідники подають вичерпну інформацію про весь комплекс кінодокументів за 1896–1975 рр., розкривають фонди архіву як національного фільмосховища, сприяють введенню до наукового обігу нових видів аудіовізуальних джерел.

Провідний науковий співробітник відділу забезпечення збереженості та обліку документів ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного С. О. Стадник під час оцифрування фотодокументів.
Квітень 2012 р.

На веб-сайті ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного представлено електронні версії анотованих каталогів кінодокументів, які користуються неабияким попитом у користувачів. Публікація архівних довідників в Інтернеті дозволяє максимально скороти часову відстань між підготовкою видань та оприлюдненням документної інформації.

Одночасно з роботою над довідковими виданнями проводилася підготовка добірок документів та тематичних оглядів, які публікувалися на шпальтах журналу “Архіви України”, газет та оприлюднювалися на веб-сайті архіву. Тематика публікацій достатньо широка: “Внесок учасників війни – працівників тилу в Перемогу у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “Зустріч керівників архівних установ СНД”, “Фотодокументи з історії радянського партизанського руху в роки Другої світової війни”; до 20-ї річниці Незалежності України, до Дня захисту дітей, до Дня Українського козацтва, до 25-річчя аварії на ЧАЕС, до 70-ї річниці початку Київської оборонної операції. Частина публікацій висвітлювала життя та діяльність видатних діячів історії, науки та мистецтва.

Завдяки використанню новітніх інформаційних технологій від 2003 р. стали доступними мультимедійні публікації. У результаті плідної співпраці ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного з іншими архівними установами України фотодокументи було внесено до документальних видань на компакт-дисках: “Голодомор в Україні 1932–1933:

Офіційні документи. Бібліографія публікації джерел. Огляди джерел. Інтернет-ресурси” (2003), “Документи державних архівів України до 50-ї річниці входження Криму до складу України” (2004), “Документи до 70-річчя перенесення столиці України з Харкова до Києва” (2004), “Друга світова війна і Голокост в Україні / World War II and Holocaust in Ukraine” (2005), “Конституція України: шлях державотворення (середина XVII ст. – 1996 р.): Документи Національного архівного фонду України” (2006). Без сумніву, нова форма видань архівних джерел суттєво сприяє і розвитку джерелознавства, і всебічному вивченню історії України.

2011 рік став періодом подальшого розширення і урізноманітнення форм публікації інформації аудіовізуальних документів. Вперше було підготовлено і оприлюднено на веб-сайті архіву 3 фонові документи до вшанування пам'ятних дат Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.: урядові повідомлення про початок війни, взяття Берліна 2 травня 1945 р., підписання Акта про беззастережну капітуляцію збройних сил Німеччини 8 травня 1945 р. та фрагмент виступу командувача 1-го Українського фронту, генерала армії М.Ф. Ватутіна на мітингу у звільненому Києві 27 листопада 1943 р.

Разом із традиційними формами використання документної інформації архівом запроваджено нову – відеоролики. Ця форма пов'язана виключно із репрезентативними можливостями аудіовізуальних документів як джерел інформації. Збільшення на 50 % показників її застосування за два останні роки (2010 р. – 9, 2011 р. – 18) свідчить про популярність цієї форми серед користувачів. Відеоролики стали невід'ємною складовою як публікаційної діяльності архіву, так і різних інформаційних заходів. Також розширилася тематика відеороликів: Куренівська катастрофа 1961 р., аварія на ЧАЕС, “Космічна ера в контексті архівної справи”, роль Уряду у відбудові післявоєнної України, “Внесок учасників війни – працівників тилу в перемогу у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “Війна. Документ. Пам'ять. Рік 1941-й”, “Бабин Яр – правда про трагедію”, до Дня Конституції, до 20-ї річниці проголошення незалежності України, до Дня Партизанської слави, до 67-ї річниці визволення України від нацистських окупантів, до 70-річчя від дня народження І. Миколайчука, до 60-ї річниці від дня народження Н. Яремчука, до 20-ї річниці Всеукраїнського референдуму, до 110-річчя М. Ф. Ватутіна, до Дня працівників архівних установ.

Важливе значення для повноцінної репрезентації аудіовізуальних документів має виставкова діяльність архіву. Нині маємо всі підстави констатувати тенденцію до зростання її обсягів. Так, порівняно з 2003 р. (7 виставок) їх кількість у 2011 р. зросла до 25.

Активізації експозиційної роботи сприяло запровадження на веб-сайті ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного рубрики “Документальні

виставки”. У 2011 р. у цій рубриці було представлено 13 виставок і оприлюднено близько 400 архівних фотодокументів.

Застосування інформаційних технологій надає нові можливості, але і створює нові проблеми у всіх напрямках архівної діяльності. Однією з таких проблем є питання дотримання авторських прав. З одного боку, архів відповідно до Закону України “Про Національний архівний фонд та архівні установи” повинен забезпечувати вільний доступ до документної інформації, з іншого – захищати інтелектуальну власність авторів, керуючись нормами Закону України “Про авторське право та суміжні права”. На нашу думку, дієвість авторського права насправді полягає у поєднанні винятків та обмежень з адекватними нормами охорони авторського права. Це дозволить підтримувати баланс між правом авторів і суспільними інтересами. Міжнародні угоди з авторського права регулюють тільки виключні права авторів та інших правласників, обмеження регулюються вітчизняним законодавством і мають вибірковий характер. Закон України “Про авторське право і суміжні права” встановлює низку винятків щодо порядку користування об’єктами авторського права. Однак у ньому відсутнє будь-яке регламентування стосовно існування в архівах документів у цифровій (електронній) формі, не регулюються питання копіювання цифрової інформації, а також відсутнє саме поняття цифрового (електронного) копіювання.

Намагаючись забезпечити вільний доступ до вже оцифрованих документів, здійснюючи їх копіювання на замовлення користувачів, публікуючи документи в режимі on-line, архів ризикує опинитися в ситуації, коли його дії можуть бути кваліфіковані як такі, що знаходяться поза правовим полем.

Відсутність у нормах чинного законодавства чітко визначених прав архівних установ щодо поповнення їхніх фондів цифровими аудіовізуальними документами, правові колізії стосовно дотримання авторських прав спричиняють труднощі у роботі архіву, стоять на заваді створення електронного архіву.

Вихід із цієї ситуації вбачаємо в удосконаленні національного законодавства у сфері авторського права шляхом зняття з архівів обмежень на переведення у цифровий формат документів, що охороняються авторським правом, з метою забезпечення їх збереження й архівування.

Таким чином, підбиваючи підсумки короткого екскурсу в останнє десятиліття діяльності ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, необхідно відзначити, що архів перебуває в процесі постійного розвитку, технічного і технологічного удосконалення, крок за кроком зміцнює позиції і цим доводить своє право посідати одне з провідних місць серед архівних установ України.

¹ *Топішко Н. О.* Міжвідомча розширена нарада з питань дотримання чинного законодавства щодо поповнення Національного архівного фонду України аудіовізуальними документами та забезпечення їх збереження // *Архіви України.* – 2010. – № 5. – С. 214.

² *Браккер Н.В., Куйбышев Л. А.* Международные инициативы по сохранению аудионаследия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.minervaplus.ru/publish/publish6.htm>

³ *Казімірова І. О., Ємельянова Т. О.* З досвіду оцифрування кінодокументів у ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного // *Архіви України.* – 2010. – № 3–4. – С. 87.

⁴ http://europa.eu.int/information_society/activities/digital_libraries/doc

⁵ <http://www.fcla.edu/digitalArchive/pdfs/recFormats.pdf>

Проведен анализ основных направлений деятельности ЦГКФФА Украины им. Г. С. Пшеничного за последнее десятилетие, освещены проблемы комплектования, обеспечения сохранности и использования аудиовизуального наследия и достижения в их решении.

Ключевые слова: аудиовизуальный документ; оцифровка; обеспечение сохранности; использование документной информации.

There are analyzed the main directions of the activity of the Central State Archives of Film, Audio and Visual Documents named after H.S. Pshenychnyi during the last 10 years and are outlined the problems and achievements in the field of arrangement, providing the preservation and using the audio and visual heritage in the article.

Keywords: the audio and visual document; the digitalization; the providing of the preservation; the using of documental information.